A LEKONYULÓ TRENDVONAL CSAPDÁJA [1]

Fleischer Tamás

Jánossy Ferenc leleménye a helyreállítási periódusok felismerése

Hatvan éve annak, hogy megjelent Jánossy Ferenc korszakalkotó kötete[2], amelyben megadta a háború utáni gazdasági csodák magyarázatát, és azt is, hogy ezek miért érnek hirtelen véget.

Normális viszonyok között a gazdaság hosszú távú fejlődését egy viszonylag stabil, exponenciális növekedési trendvonallal lehet ábrázolni. A fejlettségi szintet a termelés eredményeivel mérik, de a trendvonalat döntően olyan humán és emberi tényezők határozzák meg, mint a munkaerő struktúrája és szakképzettsége. Ha valamilyen katasztrófa, például egy háború visszaveti a termelést, lerombol létesítményeket, a gazdaság teljesítménye bezuhan egy alacsonyabb szintre. A rendkívüli helyzet elmúltával egy intenzív helyreállítási időszak kezdődik. Általános tapasztalat, hogy ebben a helyreállítási periódusban a növekedés üteme rendkívül gyors és látványos tud lenni.

A gazdasági teljesítmény gyors emelkedésének az a magyarázata, hogy a lerombolt létesítmények visszaépítésével összekapcsolódnak a sértetlenül maradt, de kihasználatlan struktúrák. Ismét hasznosulhat a fennmaradt tudás és szakmastruktúra, vagy éppen a hálózatok ép, de szétesve hasznavehetetlen része. Bár a politika hajlamos saját nagyszerűségének tulajdonítani a látványos eredményeket, Jánossy rámutat, hogy a gyors fejlődés csak a meghosszabbított trendvonal eléréséig tart, azaz amíg helyreállításról, a korábbi struktúra visszaépítéséről van szó. Utána a fejlődési ütem lefékeződik, a gazdaság a korábbi trendet tudja követni. (A Jánossy-könyv német /1969/ és angol /1971/ kiadásának már a lefékeződés adta a címét is: „A gazdasági csoda vége”.)

---

[1] A NÁDAS 2026 szakmai találkozón elhangzott hozzászólás szerkesztett szövege. Vértesacsa, 2026. október 3. A kéziratról az Academia Co-scientist és a Gemini AI észrevételeit is kikértem.

[2] Jánossy Ferenc (1966) A gazdasági fejlődés trendvonala és a helyreállítási periódusok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Ennyi röviden, amit a továbbiak megalapozásaként fontos volt felidézni a hatvan évvel ezelőtti Jánossy alapműből. Érdemes azonban a helyreállítási ciklus még egy sajátosságát kiemelni. Ebben az időszakban legtöbb esetben magától értetődik a tennivalók kijelölése: **ahol a rombolás bekövetkezett, ott kell a károkat elhárítani**. Ehhez elegendő a helyi válasz, a tennivalók mikro szinten történő lereagálása, hiszen a feladat a visszaépítés, egy korábban kiépült struktúra ismételt feltöltése. Amikor a pótlási szakasz lezárul, ez a megfontolás nem érvényes többé, mert struktúraváltoztatásra, új struktúra kialakítására nem alkalmas ugyanez a logika. Olyankor a makroszintű és térségi elemzés nem hagyható el, és **egyáltalán nem biztos, hogy a strukturális hiányosságokat ott kell megoldani, ahol a probléma láthatóvá vált**. E megkülönböztetés szem előtt tartásával érdemes áttérni a jelenlegi viszonyainkra.

A mai hazai helyzet gyökeresen eltér a klasszikus helyreállítási periódusoktól

A mai magyar körülmények egyáltalán nem a fentiekhez hasonló helyreállítási periódussal írhatók le, és ennek megfelelően kifejezetten kerülendő a hagyományos újjáépítéseket jellemző analógiák erőltetése[3]. A tennivalók egy mélyebb szintre kerültek. Míg a Jánossy féle periódust lerombolt fizikai tőke, visszaesett teljesítmény, és a fennmaradt szakmai kapacitások által garantált, megszakadt, de a korábbi pályáján folytatható trendvonal írta le, addig a mai helyzetünkben éppen a szakmastruktúra, és a hasonló fejlődési keretek (pl. tankötelezettség mértéke, szövegértési készség) estek szét, **a strukturális alapokat kifejező mutatók trendvonala konyult le**. Ez nem egyszeri teljesítmény visszaesést tükröz, hanem a fejlődést hordozó humán és intézményi keretek lepusztulását. Nem létezik az a visszatérésre alkalmas struktúra, amit mikroszintű pótlásokkal kitöltve működésbe lehetne hozni. A struktúrát érte a rombolás, aminek a helyreállítása se gyorsan nem végezhető, se magától értetődő helyi megfontolásokra nem bízható.

Fejlesztésre, bérrendezésre szükség van, de egy szétesett oktatási, vagy kutatási hálózat rendbehozásához a több pénz nem elégséges. Egy kórházépület rendbetétele fontos, de nem állítja helyre az ellátás működését ott, ahol nem világos, ki milyen szakmai döntésért felelős. A teendők eltérő léptéke megkülönböztetésének a hiánya vezet ahhoz a csapdához, amikor a struktúrák újjáépítését vagy figyelmen kívül hagyjuk, vagy a fizikai helyreállítás gyorsaságát várjuk el tőle.

Olyan intézményi pilléreket kell felépíteni, mint a kormányzat és a független hatalmi ágak, az oktatási rendszer, az egészségügyi ellátás, vagy olyan együttélési pilléreket, mint a protokollok betartása, a szakmai autonómiák, az átláthatósági garanciák, a társadalmi bizalom, és a társadalomban való bizalom.

---

[3] Bekker Zsuzsa hívta fel a figyelmet a helyreállítás, és a rendszerváltáshoz kapcsolódó transzformációs periódus megkülönböztetésének fontosságára. Bekker Zsuzsa (1995) A trendvonalról a századvégen, avagy megszabadulhatunk-e múltunktól? Közgazdasági Szemle 42. évf., 4. sz. pp. 420-430.

A tennivalókra és ütemezésükre vonatkozó elképzeléseink újragondolandók

Hosszú, és kevéssé látványos felépülésre kell számítani, még ahhoz is, hogy a trendvonal további süllyedése megállítható legyen. Mindezt akkor, amikor a legtöbben gyors változásokat várnak, és a politika gyors változásokat ígért.

Nincs másolható múlt (se 2010, se 1990, se 1946, se 1920), – szinte a nulláról kell az együttélési alapelveknek, és egyben a mai klimatikus, technológiai, demográfiai körülményeknek megfelelő, gazdaságpolitikai és térségi feltételeket kielégítő struktúrákat összeépíteni.

Egyszerre kell a legitimációs kényszerben rövidtávú bizalomépítő lépéseket tenni, és ugyanakkor hosszútávú struktúrákat formálni. Mindezt úgy, hogy a rövid távú lépéseken látszódjon, hogy a hosszú távú munka elindult, a sürgős akciók nincsenek ellentétben a távlati célokkal, sőt azokat építik. A bizalmat csak egy ezt megértő, kezelni és elmagyarázni képes kormányzat tudja legalább szinten tartani.

A strukturális keret mellőzése súlyos veszélyforrás, elkerülendő csapda

A legnagyobb veszélyt ma a hibás rutinokban való megrekedés jelenti, struktúraépítés helyett eseti megoldásokhoz történő igazodás. Ennek több szintje van.

A **kampány üzemmódban való megrekedést** mutatja, ha kampányígéretek, vagy pillanatnyi kommunikációs haszon szempontjaihoz igazodnak a cselekvések, – és nem megfordítva, a szükséges cselekvést kíséri az azt alátámasztó tájékoztatás.

A cselekvések alapja nem lehet **eseti, rövid távú politikai tűzoltás** sem, hiszen az ilyen rögtönzésekről utólag derül ki, ha nem illeszkednek a stratégiai érdekekhez. A hosszú távú, koncepcionális építkezés megindítása nem halogatható; a szakpolitikai célok, főirányok azonnali rögzítése az a mérce, amihez képest a napi döntések irányultsága és érvényessége egyáltalán ellenőrizhető.

Mindegyik szint valós, bizalmat építő szakmai és társadalmi tájékoztatást, részvételt, közös gondolkodást igényel. A hitelességet viszont egyaránt aláássa, ha a részvételt ott is eljátsszák, ahol az egyébként felesleges, vagy ha a valódi egyeztetést mellőzik ott, ahol a struktúra építése éppen megkövetelné.

A valódi kormányzóképesség történelmi mércéje lesz, hogy a politikai szereplők képesek-e **túllépni az újjáépítési típusú, eseti és mikroszintű improvizációkon**, és hozzáfogni a kevésbé látványos, stratégiai távlatú keretek kiépítéséhez.

2026. október 3. – 20.